

ARTICLES CENTRALS

Empreses i violació de drets humans a Guatemala

Pedro Rafael Maldonado Flores

Centre d'Acció Legal-Ambiental i Social de Guatemala (CALAS)

A Guatemala els defensors i defensores de drets humans que protegeixen el territori, l'ambient, l'aigua i els recursos naturals davant de la imposició de projectes extractius miners viuen una constant repressió estatal i empresarial. Els empresaris i sectors tradicionals veuen en la lluita per la defensa de l'aigua i els recursos naturals veritables “opositors al desenvolupament”, mentre el govern els defineix extraoficialment com a “enemics de l'Estat”. Només als departaments de Santa Rosa i Jalapa (al nord-est del país) on es va imposar el projecte miner “El Escobal”, almenys 125 defensors i defensores de drets humans van ser criminalitzats de manera il·legal per part de la Policia Nacional Civil. El mateix va passar amb el cas de la resistència pacífica de La Puya, als municipis de San José del Golfo i San Pedro Ayampuc del departament de Guatemala, on operava el projecte “Progreso VII Derivada” En aquest cas almenys deu defensors i defensores de drets humans van ser criminalitzats pel Ministeri Públic.

Des dels inicis de l'activitat de mineria química de metalls, la població, en general, ha mostrat el seu rebuig. Ben recordat és el conflicte de “Los Encuentros”, al departament de Sololá, a l'altiplà guatemalenc, on el trasllat del “cilindre” de l'empresa Montana Exploradora va acabar amb la mort d'un dels comunitaris que s'oposaven al pas de la maquinària. Els projectes industrials posteriors que han estat autoritzats o reactivats han generat també el rebuig ciutadà, i han donat lloc a processos de conflictivitat social: es criminalitza la protesta social per part del govern i les empreses transnacionals dels activistes que defensen el territori, l'ambient, l'aigua i els recursos naturals.

Però aquests processos de criminalització no han tingut l'efecte buscat –el cessament de la protesta social i el debilitament comunitari–, raó per la qual tant les empreses com les autoritats nacionals de seguretat han atacat la integritat física dels membres de les diferents resistències comunitàries en contra de l'activitat minera. Els millors exemples d'aquests processos de repressió de la resistència pacífica s'han vist en els casos dels projectes “Progreso VII Derivada” i “El Escobal”.

“ L’aliança entre les forces de seguretat i les empreses ha implicat greus violacions dels drets humans i la comissió d’actes criminals ”

En tots els casos els grups comunitaris han assenyalat l’aliança entre les forces de seguretat i les empreses, que ha implicat el desenvolupament de greus violacions dels drets humans i la comissió d’actes criminals tant per part dels actors de seguretat estatal, com per parts de gerents i treballadors de les empreses.

A Guatemala tan sols pel què fa als processos criminals que actualment són investigats pel Ministeri Públic hi ha casos greus comesos per empreses nacionals i transnacionals a les seves cadenes de subministrament. Les empreses més assenyalades són mineres i de plantacions de palma africana. L’últim any almenys set gerents i representants legals han estat vinculats judicialment a casos de corrupció, atacs a defensors i defensores dels drets humans i crims ambientals que van des de la contaminació de l’aigua per empreses dedicades a la hidrometal·lúrgia, l’explotació il·legal de recursos no renovables i l’intent d’assassinat d’activistes comunitaris que s’oposen a la imposició de projectes extractius¹. Als casos anteriors se sumen les més de cinquanta denúncies presentades en contra d’indústries sucreres i d’oli de palma africana per la desviació de rius a la costa del pacífic del país.

L’ordenació jurídica de Guatemala permet a les víctimes, i a les organitzacions de drets humans, participar dins del procés penal.. Però lamentablement, gràcies al seu poder econòmic, les empreses aconsegueixen desenvolupar accions legals que permeten

dilatar els processos i, en molts casos, evitar amb això confrontar-se a la justícia. Arran d'això, el Centre d'Acció Legal-Ambiental i Social de Guatemala (CALAS) ha decidit participar en la majoria dels casos que actualment es dirimeixen en el sistema de justícia, ja sigui representant a líders comunitaris, defensors i defensores de drets humans que han estat víctimes de violacions per activitats empresarials, o constituint-se com a querellants. D'aquesta manera, es garanteix l'accés a la justícia i no es deixa impunes els greus delictes comesos; a banda CALAS participa institucionalment en els processos criminals ambientals com a víctima i perjudicada directa, ajudant el Ministeri Públic en els processos d'investigació criminal.

“ En l'últim any, almenys set gerents i representants legals d'empreses han estat vinculats judicialment a casos de corrupció, atacs a defensors i defensores dels drets humans i crims ambientals ”

A data d'avui els casos judicials més destacats en contra d'empreses que s'aborden en el sistema de justícia són els següents:

Els esmentats casos han aconseguit avenços substancials en el sistema de justícia del país, però també han aconseguit evidenciar el desenvolupament de processos de litigi maliciós per part de les empreses. També han fet palesa la debilitat del sistema de justícia a l'hora de garantir la presència dels gerents i alts funcionaris d'empreses en els processos judicials. Els exemples més clars són els números 1 i 5 del quadre anterior, en què els representants empresarials han aconseguit evadir la justícia o bé sortir del país abans que les autoritats procedissin a la seva captura.

En conclusió, a Guatemala hi ha un avenç en el sistema de justícia pel què fa a buscar, sancionar i castigar les conductes criminals i violacions de drets humans per part d'empreses, però aquests avenços han de ser enfortits per mitjà de l'aplicació dels

principis sobre empreses i drets humans i altres convenis de drets humans aplicables a aquesta matèria.

1. L'any 2015 el gerent de Minera San Rafael (empresa nacional de la transnacional canadenca Tahoe Resources Inc) fou portat a procés penal i enviat a presó preventiva per la possible comissió del delicte de contaminació industrial de El Escobal, afluent del riu Los Esclavos, principal proveïdor d'aigua per a les comunitats del departament de Santa Rosa. Dos anys abans, el 2013 Alberto Rotondo, gerent de seguretat de la mateixa empresa minera va ser detingut a l'aeroport La Aurora de Ciudad de Guatemala quan pretenia fugir de la justícia, després d'ordenar que desapareixin amb armes de foc contra líders comunitaris que s'oposaven a la imposició del projecte miner de l'esmentada empresa.

Fotografia (CC) : Monk fotografia

© Generalitat de Catalunya